

Κοινωνική Πολιτική

Vol 3 (2015)

Fouskas V. – Dimoulas C. (2013), Greece, Financialization and the EU. The Political Economy of Debt and Destruction, Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Νίκος Κουραχάνης

doi: [10.12681/sp.10798](https://doi.org/10.12681/sp.10798)

Copyright © 2016, Νίκος Κουραχάνης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

To cite this article:

Κουραχάνης Ν. (2017). Fouskas V. – Dimoulas C. (2013), Greece, Financialization and the EU. The Political Economy of Debt and Destruction, Basingstoke: Palgrave Macmillan. *Κοινωνική Πολιτική*, 3, 137–139.
<https://doi.org/10.12681/sp.10798>

Fouskas V. – Dimoulas C. (2013), *Greece, Financialization and the EU. The Political Economy of Debt and Destruction*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Οι ερμηνευτικές απόπειρες της πολιτικής οικονομίας του χρέους έχουν επανέλθει κατά την τελευταία πενταετία στο προσκήνιο του ελληνικού επιστημονικού και πολιτικού διαλόγου. Πρόκειται για προσπάθειες κατανόησης και ανάλυσης των αιτίων που έφεραν την ελληνική κοινωνία στη δίνη μιας πολυδιάστατης κρίσης με επίκεντρο την οικονομική παράμετρο. Εξίσου, αποτελούν εγχειρήματα διατύπωσης ορισμένων προτάσεων διεξόδου προς μια νέα αναπτυξιακή πολιτική με κοινωνικό πρόσωπο.

Το βιβλίο των Βασίλη Φούσκα¹ και Κώστα Δημουλά² εντάσσεται σε μια τέτοια λογική αλλά, ταυτόχρονα, μπορεί να θεωρηθεί επιστημονικά πρωτότυπο για τρεις τουλάχιστον λόγους. Πρώτον, επιδιώκει την υπέρβαση της τεχνοκρατικής φύσης με τις οποίες συνυφαίνονται οι περισσότερες οικονομικές αναλύσεις. Δεύτερον, επιχειρώντας μια ιστορική αφήγηση της πολιτικής οικονομίας του χρέους προσφέρει συνολικότερες απαντήσεις, δίχως να εγκλωβίζεται μονοδιάστατα σ' αυτή. Τρίτον, καινοτομεί με τον συνυπολογισμό της γεωπολιτικής διάστασης των πραγμάτων. Πρόκειται για ένα σημείο ανάδειξης της επιπρόσθετης αξίας της μελέτης, καθώς όλες οι συναφείς εργασίες έχουν αναπτυχθεί «λες και η πολιτική οικονομία και οι άνθρωποι λειτουργούν εξολοκλήρου σε αποεδαφικοποιημένα περιβάλλοντα ή λες και οι αμυντικές δαπάνες δεν αποτελούν παράγοντα που αυξάνει το δημόσιο χρέος» (σελ. 30). Οι συγγραφείς, λοιπόν, αναπτύσσουν ένα διεπιστημονικό εγχείρημα με επιρροές από τα πεδία της πολιτικής οικονομίας, της ιστορίας και της γεωπολιτικής.

Η δομή του βιβλίου απαρτίζεται από επτά κεφάλαια που εμπεριέχουν θεωρητική και εμπειρική επεξεργασία. Το θεωρητικό μέρος παρουσιάζεται στο κεφάλαιο 2. Εκεί το χρέος προσεγγίζεται όχι απλώς σαν στοιχείο της πολιτικής οικονομίας αλλά και ως εργαλείο ιμπεριαλιστικής πολιτικής. Γι' αυτό χρησιμοποιούνται έννοιες όπως η «χρηματοποίηση» (financialization) και η γεωπολιτική του ιμπεριαλισμού που προέρχονται από τη θεωρία της Αξίας του Μαρξ. Στόχος τους είναι ο εντοπισμός αιτιωδών σχέσεων που αφορούν στις πηγές προέλευσης του χρέους και των

---

¹ Καθηγητής Διεθνούς Πολιτικής και Οικονομίας, Πανεπιστήμιο Ανατολικού Λονδίνου

² Επίκουρος Καθηγητής Κοινωνικής Πολιτικής, Πάντειο Πανεπιστήμιο

κινδύνων αποσύνθεσης του Ευρωατλαντισμού. Κρίσιμο ρόλο σ' ένα τέτοιο σκεπτικό καταλαμβάνει η διατύπωση του «κομβικού-ακτινωτού συστήματος» (hub and spoke system). Στο κομβικό-ακτινωτό σύστημα τα καθεστώτα των μικρότερων δυνάμεων καθίστανται ανίσχυρα και αναγκάζονται να υποταχθούν στην κυριαρχία του πυρήνα. Προσθέτοντας στην ανάλυση την οπτική των «παγκόσμιων δομών ασυμμετρίας» (global fault lines) οι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι οι γεωγραφικές περιοχές, οι πολιτισμοί, η πολιτική και η ασφάλεια θα πρέπει να λαμβάνονται σαν ισότιμες παράμετροι των αναλύσεων της πολιτικής οικονομίας του χρέους και όχι ως «απλά προσαρτήματα μιας οικονομικής κατάστασης».

Στο εμπειρικό μέρος του βιβλίου διεξάγεται μια συγκριτική ιστορική ανάλυση της πολιτικής οικονομίας του χρέους και των διεθνών σχέσεων του ελληνικού κράτους. Επί της ουσίας εξετάζονται στοιχεία της οικονομίας και των τρόπων αξιοποίησης της γεωπολιτικής θέσης της Ελλάδας σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους. Κρίσιμη παρατήρηση αποτελεί ότι η Ελλάδα διαχρονικά εμφανίζει μια ασθενική οικονομική ανάπτυξη, αλλά, και μια σημαντική γεωπολιτική θέση που δυστυχώς δεν αξιοποιεί.

Από τη δημιουργία του ελληνικού κράτους εμφανίζονται σχέσεις οικονομικής εξάρτησης και υποτέλειας του κοινωνικού σχηματισμού (κεφάλαιο 3). Μετεμφυλιακά, παρατηρούνται νέες, αντίστοιχες, μορφές υποταγής. Η σημασία της γεωπολιτικής θέσης της Ελλάδας, εν μέσω Ψυχρού Πολέμου, γίνεται αντιληπτή κι από την Δικτατορία των Συνταγματαρχών που επιβλήθηκε από τις Η.Π.Α. (κεφάλαιο 4). Ενώ, μεταπολιτευτικά, η γρήγορη είσοδος της χώρας στην ΕΟΚ αποδίδεται στην ελκυστική γεωπολιτική της θέση και σηματοδοτεί την αντικατάσταση της εξάρτησης του αμερικανικού κεφαλαίου με το ευρωπαϊκό. Επίσης, η ετεροχρονισμένη ανάπτυξη στρατηγικών κεϋνσιανού τύπου «αλά ελληνικά» οδηγεί σε νέους κύκλους χρέους που οι κυβερνήσεις του δικομματικού πολιτικού συστήματος αδυνατούν να ελέγξουν (κεφάλαιο 5). Από τη δεκαετία του '90 η Ελλάδα απομακρύνεται από μια πολιτική «κεϋνσιανού λαϊκισμού» εισερχόμενη «στον αστερισμό της νεοφιλελεύθερης χρηματοποίησης». Κάτι τέτοιο ενσαρκώθηκε μέσα από το πολιτικό πρόγραμμα του εκσυγχρονισμού με έμφαση σε μια μονεταριστική λογική (π.χ. στόχος εισόδου στην ΟΝΕ). Δυστυχώς η άντληση χρηματοδότησης από κοινοτικούς πόρους, αντί να διακόψει ή έστω να αμβλύνει το δημόσιο χρέος, είχε σαν αποτέλεσμα την εκ νέου διόγκωση του (κεφάλαιο 6).

Η μελέτη ολοκληρώνεται με την υιοθέτηση μιας ταξικής προσέγγισης. Επισημαίνονται οι ευθύνες του δικομματισμού της μεταπολίτευσης για τη διαχείριση του χρέους αλλά και για τους τρόπους συνδιαλλαγής του με τις ευρωατλαντικές πολιτικές ελίτ. Οι συγγραφείς παραδέχονται τη μη βιωσιμότητα του υπό τις υπάρχουσες συνθήκες. Συναισθανόμενοι τις διεθνείς διαστάσεις του προβλήματος με οικονομικούς, ιστορικούς και γεωπολιτικούς όρους καταλήγουν στην πρόταση μιας *Διεθνούς Σοσιαλιστικής Σεισάχθειας*. Υπό ένα κριτικό πρίσμα, η συγκεκριμένη πρόταση παρουσιάζει ενδιαφέρον και γι' αυτό θα ήταν χρήσιμη μια αναλυτικότερη ανάπτυξη της πριν τον επίλογο του βιβλίου. Ακόμη, ο επιθετικός προσδιορισμός της (σοσιαλιστική), ενδεχομένως να προλαβαίνει τυχόν επιφυλάξεις για μη επίλυση δομικών παθογενειών του καπιταλισμού, όπως οι κρίσεις και η υπερσυσσώρευση κεφαλαίου.

Κλείνοντας, ας επιτραπεί η κατάθεση μιας προσωπικής αίσθησης. Η μελέτη αποπνέει έναν αέρα από τη μακρά παράδοση των Μαρξιστικών προσεγγίσεων περί ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού. Με αφετηρία τις διαμάχες του μεσοπολέμου περί αστικού ή αστικοτσιφλικάδικου χαρακτήρα (βλ. Σκληρός, Κορδάτος, Πουλιόπουλος, Μάξιμος, κ.α.) μέχρι και τις μεταπολιτευτικές θεωρίες της εξάρτησης (βλ. Μοσκόφ, Τσουκαλάς, Πουλαντζάς, Μουζέλης, Βεργόπουλος, κ.α.) πρόκειται για προσεγγίσεις που, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, συνιστούν μια γενεαλογία πολιτικής και επιστημονικής σκέψης σχεδόν ενός αιώνα. Το βιβλίο αποτελεί ενδιαφέρουσα συνέχεια αυτής της διανοητικής παράδοσης. Έρχεται σε δύσκολους καιρούς να προβληματιστεί επάνω σε πολυσύνθετα πολιτικά, οικονομικά και, οπωσδήποτε, κοινωνικά ζητήματα.

*Η κυκλοφορία του στα ελληνικά αναμένεται το πρώτο εξάμηνο του 2015 από τις εκδόσεις Επίκεντρο.

Νίκος Κουραχάνης,

Υποψήφιος Διδάκτωρ Κοινωνικής Πολιτικής

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου